

Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΣΗΜΙΤΗ

Τον Φεβρουάριο του 1997 ο Πρέσβης μου στη Βόννη, όπου υπηρετούσα ως Σύμβουλος, με κάλεσε στο Γραφείο του και με ρώτησε εάν γνωρίζω τον Πρωθυπουργό. Του είπα όχι, αλλά εκείνος απάντησε πως πρέπει να πετάξω στην Ελλάδα για συνέντευξη με τον Σημίτη. Αργότερα έμαθα πως το όνομά μου ήταν σ' ένα μικρό κατάλογο, που του είχε δοθεί. Η πρώτη συνάντηση δεν κράτησε ούτε δέκα λεπτά. Με συνόδευσε ο τότε ΥΠΕΞ Πάγκαλος, που έσπευσε να πει πως ξέρω γερμανικά και διάφορα καλά λόγια. Η συζήτηση ήταν μάλλον τυπική. Στο τέλος ο Σημίτης μου είπε να τον δω ξανά αύριο, μόνος μου. Ενδιαφέρουσα λεπτομέρεια από την πρώτη επίσκεψή μου στο Μαξίμου: όλες οι πόρτες ήσαν κλειστές, δεν είδα άνθρωπο στους διαδρόμους, δεν περιμέναμε ούτε λεπτό να μας δεχθεί. Η δεύτερη συνάντησή μας κράτησε σχεδόν μία ώρα και ήταν ουσιαστική, αφού διατρέξαμε όλα τα σημαντικά ζητήματα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Προς το τέλος του είπα πως είχα υπηρετήσει και στο Διπλ.Γραφείο του Γ.Ράλλη ως ΥΠΕΞ (όταν στα Γραφεία αυτά εργαζόνταν δύο όλοι κι'όλοι υπάλληλοι). Έκανε μία χειρονομία που υποδήλωνε το άσχετο της πληροφορίας με τη συζήτηση μας. Ανέφερε πως θα ερχόταν τον Απρίλιο στη Γερμανία και θα μου ανακοίνωνε την απόφαση του. Όντως στη Βόννη μου απάντησε θετικά. Θα αναλάμβανα ως διευθυντής του Διπλ. Γραφείου τον Οκτώβριο του 1997. Έτσι πήρα και το πρώτο μάθημα επιλογής συνεργατών και, κυρίως, προγραμματισμού.

Το Γραφείο, όπως ίσως πολλοί δεν ξέρουν, στεγάζεται στο ισόγειο του νεοκλασικού κτηρίου του Υπουργείου των Εξωτερικών και όχι στο Μαξίμου. Ορθώς, διότι συνεργάζεται καθημερινά με το Γραφείο του Υπουργού και τις άλλες υπηρεσίες του ΥΠΕΞ. Η καθημερινή ρουτίνα ήταν πολύ συγκεκριμένη. Κατ' αρχάς του στέλναμε πρωί-μεσημέρι-βράδι επιλεγμένα τηλεγραφήματα από όλες τις διπλωματικές Αρχές μας στο εξωτερικό. Είχαμε βεβαίως θέσει, σιωπηλώς, ανώτατο όριο στον αριθμό τους, γνωρίζοντας τον συνολικό φόρτο εργασίας του. Τα τηλεγραφήματα ετίθεντο υπόψη του προς ενημέρωση, σχολιασμό ή και για οδηγίες του. Ξέραμε πως διάβαζε προσεκτικά ό,τι του στέλναμε. Πάντοτε την ίδια μέρα ή το πολύ την επομένη, μας επέστρεφε όσα είχε κρίνει άξια σχολιασμού, ερωτημάτων, αντιρρήσεων η και οδηγιών. Έγραφε στο περιθώριο ή στο κάτω μέρος του κειμένου με τα καθαρά του γράμματα. Το ίδιο ίσχυε και για τα υπηρεσιακά σημειώματα, δικά μας ή του Υπουργείου. Παραλλήλως έκανα χρήση, σπανίως, και ενός προνομιακού τρόπου επικοινωνίας μας, χειρόγραφου σημειώματος τον φάκελο του οποίου άνοιγε μόνον ο ίδιος. Ήταν μεγάλη ανακούφιση να έχουμε μαζί του γρήγορη, σαφή και γραπτή συνεννόηση, στη χώρα του προφορικού λόγου, του «είπα, μου είπες», «όχι αυτό, δεν κατάλαβες καλά» κλπ. Ουδέποτε είχα μαζί του συνομιλία με τέτοιο περιεχόμενο. Φυσικά είχα στο γραφείο μου και το γνωστό, πορτοκαλί τηλέφωνο, αλλά έκανα λελογισμένη χρήση, μιας και δεν χρειαζόταν συχνά. Αυτό ήταν το δεύτερο μάθημα, ταχύτητας, σαφήνειας και σφαιρικής ενημέρωσης (διάβαζε εξάλλου κάθε πρωί τρεις σοβαρές -αγγλική, γαλλική, γερμανική- εφημερίδες).

Εννοείται, πως όποτε υπήρχε ανάγκη τον συναντούσα κατ'ιδίαν είτε στο Μαξίμου είτε στο Γραφείο του στη Βουλή. Στα έξι χρόνια, οι πολλές συναντήσεις μας γίνονταν ακριβώς την προγραμματισμένη ώρα. Μία φορά και μόνον άργησε ένα τέταρτο. Όταν έφτασα, βγήκε από το Γραφείο του να μου ζητήσει συγγνώμη και να πει πως υπήρχε κάτι το έκτακτο. Τρίτο μάθημα ήταν λοιπόν η οργάνωση του χρόνου του και η άψογη χρήση του χρόνου των άλλων.

Φυσικά οι συσκέψεις άρχιζαν στην ώρα τους και τέλειωναν, πάντοτε, σε λογικά χρονικά όρια χωρίς πολυλογίες και επαναλήψεις από τους συμμετέχοντες. Περισσότερο άκουγε με προσοχή, σημείωνε και μετά ρωτούσε. Η ιστορία με το μπλοκάκι του έχει γίνει έως και αντικείμενο αστείων, αλλά δεν το κρατούσε μόνον για να ελέγχει πρόσωπα, πράγματα και ημερομηνίες. Από τις σημειώσεις του αντλούσε στοιχεία για τη συζήτηση, για να ενθαρρύνει τους προβληματισμούς και την έκφραση τεκμηριωμένης γνώμης από όλους. Τα συμπεράσματα και οι τυχόν εντολές ήσαν σαφείς. Τέταρτο μάθημα η συλλογική δουλειά.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον είχε πως χειριζόταν τις επαφές του με ξένους ηγέτες στην Αθήνα και στο εξωτερικό, ιδίως στην ΕΕ. Γίνονταν συσκέψεις, στη μορφή που μόλις περιέγραψα. Είχε μπροστά του τον ογκώδη φάκελο των διαφόρων Διευθύνσεων του ΥΠΕΞ, διαμαρτυρόταν για το μέγεθος (αργότερα καθιερώσαμε και ένα δισέλιδο σενάριο για κάθε συνάντηση), όμως όλοι ξέραμε πως τον είχε μελετήσει. Θυμάμαι τις παρακλήσεις μου στους συναδέλφους να προσέχουν πολύ τί γράφουν, όλοι είχαν εμπεδώσει πως «ο Πρωθυπουργός διαβάσει τα χαρτιά». Καθ' οδόν προς ξένες πρωτεύουσες, πάντοτε, συνέχιζε τη μελέτη στο κυβερνητικό αεροσκάφος (στην επιστροφή

διάβαζε επίσης, αλλά βιβλία, κυρίως πολιτικά/ιστορικά). Πέμπτο μάθημα ήταν η καλή προετοιμασία και η γνώση των θεμάτων.

Αυτή η ιδιότητα του Σημίτη ήταν εμφανής στην ελληνική Προεδρία της ΕΕ το πρώτο εξάμηνο του 2003, που σηματοδεύτηκε από τον δεύτερο πόλεμο του Ιράκ. Η τεράστια περιπέτεια ήταν βέβαιο πως θα ξεκινούσε μέσα στην Προεδρία μας. Είχε δημιουργηθεί μία φίλο-πολεμική μειοψηφία με επικεφαλής τη Μ.Βρετανία, την Ισπανία και την Πορτογαλία, που υποστήριζε την αμερικανική πολιτική. Τα υπόλοιπα κράτη-μέλη, με προεξάρχουσες τη Γαλλία και τη Γερμανία, αντιδρούσαν. Το κλίμα ήταν εκρηκτικό και απειλούσε την ίδια την ενότητα της Ένωσης, επρόκειτο για ζήτημα πολέμου και ειρήνης. Εμείς είμασταν καλά προετοιμασμένοι. Το 2002, με απόφαση του ΚΥΣΕΑ, είχε ιδρυθεί για πρώτη φορά διυπουργική Μονάδα Διαχείρισης Κρίσεων, που είχαν ήδη όλοι οι εταίροι μας (και εντελώς αδικαιολόγητα έπαψε να λειτουργεί μετά τις εκλογές του 2004). Η ΜΔΚ είχε ασχοληθεί ειδικά με την επερχόμενη ιρακινή κρίση. Όταν η μειοψηφία, παραβιάζοντας κάθε έννοια κοινοτικών διαδικασιών, έσπευσε να διακηρύξει τη συμπαράταξή της με την Ουάσιγκτον, το φάσμα της διάσπασης έγινε συγκεκριμένο. Ο πρωθυπουργός διαφοροποιήθηκε από την αρχικά ήπια αντίδραση του ΥΠΕΞ. Μετά σκληρές διαπραγματεύσεις, παρά τις σφοδρές αντιδράσεις Λονδίνου και Μαδρίτης που ήθελαν να εμφανίζεται διασπασμένη η ΕΕ, συγκαλέσαμε έκτακτη σύνοδο Κορυφής, διαφυλάσσοντας τις αξίες και την ενότητα της Ένωσης. Είχα την τύχη στο εξωτερικό, προ διετίας, να ακούσω, μετά τόσα χρόνια, τον Πρέσβη μεγάλης ευρωπαϊκής χώρας να επαινεί με θερμά λόγια τους χειρισμούς της Αθήνας το 2003. Το έκτο μάθημα ήταν η ανυποχώρητη αποφασιστικότητα σε στιγμές σοβαρών κρίσεων και η πεποίθηση πως η Ελλάδα μπορεί να αξιοποιεί τον θεσμικό της ρόλο στην Ευρώπη.

Ο Σημίτης θεωρούσε αντιπαραγωγική την ανάμειξή του σε δευτερεύοντα θέματα. Του εισηγήθηκα, και το αποδέχθηκε, να μην βλέπει κανένα ξένο Πρέσβη, όπως γινόταν παλαιότερα. Υπήρχε ο ΥΠΕΞ, το Γραφείο του, το Υπουργείο. Δεν ήταν μόνον θέμα αξιοπρέπειας ή αμοιβαιότητας, ήταν χρήσιμο να μην γνωρίζουν οι τρίτες χώρες τί ακριβώς σκέφτεται ο Έλληνας Πρωθυπουργός. Αντιθέτως, όταν το 2002, πριν από την Κορυφή της Κοπεγχάγης έπρεπε να εξασφαλισθεί πέραν πάσης αμφιβολίας η θετική κατάληξη για την ένταξη της Κύπρου, συμφώνησε να δει όλους τους ηγέτες των τότε 14 υπολοίπων κρατών μελών της ΕΕ σε δύο ομάδες, τους προερχόμενους από το ΕΛΚ στο περιθώριο συνόδου του ΟΑΣΕ στην Κωνσταντινούπολη (ωραία ειρωνία της ιστορίας) και τους Σοσιαλιστές σε σύνοδο του ΕΣΚ στο Παρίσι. Οι συναντήσεις ήταν σύντομες και τέλειωναν πάντοτε με την εξής φράση, και μάλιστα από έναν Έλληνα που δεν είχε συνηθίσει τους ξένους συνομιλητές του στα μεγάλα λόγια: «Δεν πρόκειται να γυρίσω στην Αθήνα (από τη Σύνοδο Κορυφής) χωρίς να έχει τελειώσει η ένταξη της Κύπρου.» Έβδομο μάθημα της μεθόδου του ήταν η ορθή κατανομή εργασίας, ώστε να έχει τον χρόνο να ασχοληθεί με τα καίρια. Παραλλήλως ίσχυε και η ετοιμότητα του για προσωπική εμπλοκή στα μείζονα ζητήματα όπως η ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ.

Η στάση αυτή συνεχίστηκε μετά την αποχώρησή του από την εξουσία. Οι παρεμβάσεις του ήταν όχι πυκνές αλλά ουσιαστικές, θεωρούσε πως οι τέως πρωθυπουργοί έχουν καθήκον να λένε τη γνώμη τους για τα μεγάλα ζητήματα. Προηγουμένως είχε φροντίσει με σειρά βιβλίων να κάνει την καταγραφή του έργου του, πάντοτε πιστός στον γραπτό λόγο, περίπτωση σπάνια για Έλληνα Πρωθυπουργό, πλην του Γ.Ράλλη. Επίσης, με εντολή του είχε συσταθεί επιτροπή, που σε ελάχιστους μήνες κατάρτισε νόμο περί των αρχείων των Πρωθυπουργών, δηλαδή όχι πιά ιδιωτικά αρχεία αλλά αποστολή τους στα Γενικά Αρχεία του Κράτους (ρώτησα πριν από καιρό και μου είπαν πως μόνο το Αρχείο Σημίτη έχει κατατεθεί). Γιά αυτό και όγδοο μάθημα της πορείας του ήταν η υποχρέωση του απολογισμού και η αίσθηση της αξιολόγησης από την ιστορία.

Είναι περιττό να επαναλάβω πως το ευρωπαϊκό πλαίσιο ήταν σημείο αναφοράς για τον Σημίτη. Έχει όμως ενδιαφέρον η εφαρμογή του στην πράξη, πχ στις πρωινές συσκέψεις, στις Βρυξέλλες, πριν από την έναρξη των συνοδών Κορυφής. Αντιμετώπιζε με καχυποψία τις εισηγήσεις για διαφοροποίηση, χωρίς σοβαρή αιτία, των ελληνικών θέσεων από τον μέσο όρο των άλλων εταίρων μας. Στο πλαίσιο αυτό είχε γίνει δυνατό το Ελσίνκι, η διακήρυξη της Θεσσαλονίκης, επί ελληνικής Προεδρίας το 2003, για τα Βαλκάνια και πάνω απ' όλα η ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ. Ένατο μάθημα: η Ελλάδα είναι μία κανονική ευρωπαϊκή χώρα, με δικαιώματα και υποχρεώσεις απέναντι στην Ένωση.

Με το τέλος της ελληνικής Προεδρίας και μετά υπηρεσία έξι ετών είχε έρθει η ώρα της μετάθεσής μου εκτός Ελλάδος. Επιστρέφοντας, σ' ένα από τα ταξίδια μας, κάθισα δίπλα του στο αεροπλάνο

για να συζητήσουμε το ζήτημα του αντικαταστάτη μου. Είχα προσέξει πως στη διάρκεια επίσκεψης σε μακρινή ασιατική χώρα, ο Σημίτης είχε ικανοποιηθεί με τη δουλειά ενός όντως εξαιρετικού συναδέλφου. Του τον πρότεινα και συμφώνησε. Αμέσως μετά, με απόλυτη ηρεμία και σαν να μιλούσε για το πιο φυσικό πράγμα, πρόσθεσε «σε παρακαλώ να του πεις πως, κατά πάσαν πιθανότητα, θα χάσουμε τις εκλογές, θα μείνει στη θέση του λιγότερο από ένα χρόνο και έτσι μήπως δεν θελήσει να έρθει στην Αθήνα.» Ρώτησα τον συνάδελφο, που όπως περίμενα να κάνει, δέχθηκε την τιμητική θέση. Με τις αντιδημοκρατικές ιδέες να καθοδηγούν τα γνωστά αυταρχικά ή ολοκληρωτικά καθεστώτα και συγχρόνως κύματα ανορθολογισμού να χτυπούν πολλές δυτικές χώρες, ανακαλώ συχνά αυτή τη συζήτησή μας. Το δέκατο μάθημα της μεθόδου του ήταν η προσήλωση στη δημοκρατική λογική, το πρίσμα μέσα από το οποίο έβλεπε τον κόσμο.

Αυτές τις μέρες θυμάμαι μία εικόνα μέσα σ'ένα μεγάλο αυτοκίνητο. Οι τέσσερις διευθυντές των Γραφείων του Πρωθυπουργού συνοδεύαμε τον Σημίτη, που προηγείτο σε άλλο όχημα, σε μια ευφρόσυνη επίσκεψη στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, στη Φραγκφούρτη. Ο Ν. Θέμελης και ο Γ. Παπαδημητρίου, που έφυγαν νωρίς, ο Τ. Γιαννίτσης που τον αποχαιρέτησε στη Μητρόπολη και ο γράφων, που τον αποχαιρετάει, με σεβασμό και αγάπη, με αυτό το κείμενο από την άλλη πλευρά του Ατλαντικού. Καθόμασταν οι τέσσερις μας χαρούμενοι σαν σε σχολική εκδρομή, σαν μια καλή ομάδα. Φίλοι από την Ελλάδα μου έστειλαν σχόλια από γνωστούς και από άγνωστους για τους στενούς συνεργάτες του Σημίτη. Τα διάβασα όλα με συγκίνηση, όπως με έκπληξη και ικανοποίηση είχα διαβάσει, πριν από χρόνια, μian αξιολόγηση των καθηγητών Φεδερστόουν και Παπαδημητρίου (δεν τους γνωρίζω) για τους τέσσερις μας στο βιβλίο τους για τους Έλληνες Πρωθυπουργούς μετά το 1974.

Ήρθαν ξανά στο μυαλό μου σκέψεις από τη θητεία μου κοντά στον Σημίτη. Έλεγα πόσο απλουστευτική είναι η εντύπωση πως ο εκάστοτε Έλληνας Πρωθυπουργός είναι παντοδύναμος και πως αν πραγματικά το θέλει, πατάει ένα κουμπί και όλα γίνονται σχεδόν αυτόματα. Έβλεπα από τότε πως ό,τι και αν έκανε ο Σημίτης, πέραν και πάνω από εκείνον και εμάς, τους στενούς συνεργάτες του, υπήρχαν τοίχοι και εμπόδια από υποκειμενικές και αντικειμενικές αδυναμίες: υπήρχε το κόμμα του, το ελληνικό κράτος, η ελληνική κοινωνία, οι εξωτερικοί παράγοντες. Και φυσικά υπήρχαν οι υποκειμενικές αδυναμίες του ίδιου του Σημίτη και όλων μας κοντά του.

Η αποτίμηση του έργου του, εννοώ η επιστημονική, από την ιστορία, αρχίζει μόλις τώρα. Πάντως είμαι βέβαιος ότι, ο Σημίτης ανήκει σε εκείνη την ομάδα Ελλήνων πολιτικών, τους οποίους όσο θα περνάει ο καιρός όχι μόνον δεν θα τους ξεχνάμε, αλλά θα προστρέχουμε στις ιδέες τους, στο έργο τους, στα λάθη τους, σε τελική ανάλυση στο παράδειγμά τους, για να αντλούμε εμπιστοσύνη στις δυνάμεις μας, στο μέλλον της χώρας μας και του λαού της. Για να σκεφτόμαστε απαισιόδοξα και να ενεργούμε με αισιοδοξία.

Ο Θόδωρος Σωτηρόπουλος είναι Πρέσβυς ε.τ. Υπηρέτησε ως διευθυντής του Διπλωματικού Γραφείου του Πρωθυπουργού από τον Οκτώβριο του 1997 έως τον Νοέμβριο του 2003.